

www.piron.culturecenter-su.org

БРОЙ # 22 / 2022 / ЖАК ДЕРИДА: ФРОНТОВЕ

URL: http://piron.culturecenter-su.org/wp-content/uploads/2022/01/Boyan-Manchev_Dimitar-Vatsov.pdf

Димитър Вацов, утвърждаващият философ

Боян Манчев

Философът на утвърждаването утвърждава

Онтологическата задача

Едва навършил 30 години, Димитър Вацов публикува манифестен философски труд, знаменателен в не само едно отношение. Това е книгата „Онтология на утвърждаването. Ницше като задача“ (2003), в която Вацов си поставя за цел да преутвърди онтологическата задача в епохата на девалвацията на онтологическите проекти, в която едва ли не самата дума „онтология“ беше станала проблематична. Контекстът на създаването на „Онтология на утвърждаването“ не е без значение, нито българският, нито световният. Изискването за завръщане към онтологията, което споделям изцяло с автора на „Онтология на утвърждаването“ (и което сме споделяли паралелно в епохата на първите ни книги, движейки се към тази задача по различни, но сближаващи се пътища, епохата, в която имах удоволствието да се запозная с Митко Вацов), предшествахше модата на „новите онтологии“, инспирирани от философи и социолози като Ален Бадиу и Бруно Латур, появили се от една страна като неизбежна реакция на идиосинкразиите на „постмодерния“ академичен дискурс, но от друга страна превърнали се за кратко време в нова мода, която на свой ред води до девалвация на понятието онтология, този път обаче поради изчерпващото смисъла му пренасищане и злоупотреба с него. Въпросните „нови онтологии“, чийто образец остава проекта за „спекулативна онтология“, развит в появилата се преди петнайсет години книга „След крайността“ (*Après la finitude*, Paris, Seuil, 2006) на френския философ Кьентен Мейасу, възпитаник на Бадиу, се опитваха да отменят на свой ред да отменят категориите на субекта и човека като предполагаема ос на модерната философия, поставяйки въпроса за света без / след човешкия субект, като същевременно в по-сериозните си изяви повдигаха същностни проблеми като този за каузалността и отношението между случайност и необходимост, връщайки се към сблъсъка между Хюм и Кант.

Към постметафизична теория на субекта

За разлика от споделената насока на тези паралелни проекти, през 2003 г. Димитър Вацов утвърждаваше, през призмата на новаторския си прочит на философията на Ницше, съвсем друг порядък на онтологически категории – действието, енергията, актуалността, независимо че и при него централна беше идеята за постметафизичен субект. Това изискване логично доведе Вацов до разгръщането на неговата теория на субекта, неразривно свързана с опитите върху властта и истината, разработени в серия от трудове, забележителни по обхвата, дълбочината и фундаменталното измерение на

поставяните от тях проблеми: „Свобода и признаване“ (2006), „Опити върху властта и истината“ (2009), „Това е истина!“ (2016), „Силите на речта. Радикална прагматика“ (2020). В тези изследвания Вацов прогресивно обвързва традицията на радикално ницшеанските позиции (близки до линията на Фуко и Бътлър) с радикално скептичната аналитична традиция. Неговия жест обаче не водеше нито към скепсис, нито към агностицизъм, а към утвърждаването на идея за утвърждаващия в своите действия субект: субект, утвърждаващ се като субект в акта на собственото си утвърждаване.

Ще открия четири възлови пункта на Вацовата теория на субекта, които имат същностна значимост както за една онтология на съвременността, така и за една теория на субекта: събитийната случайност, прекъсването, трансформацията, сингуларността. На първо място, комплексното понятие за *случайност*. От една страна, случайността е схваната като елемент на сингуларността на самия перформатив, чрез който се осъществява субектна „хватка“; от друга страна, всяка микросубектна актуализация, заемане на позиция, представлява и трансформативно надмогване на случайността. Тезата на Вацов, която получава най-изчистен израз в „Силите на речта“, се основава на анализа на действието на перформатива в „Това е истина! “. В това повратно изследване авторът показва как прекъсващата мощ на перформатива „Това е истина!“ има за цел да прекъсне събитийността и случайността на „индексичното препращане“, следващо метафоричния ефект („Това актуално препращане е недетерминирано, събитийно, уникално. “, „Това е истина! “, с. 108). Ако в едноименния труд перформативът „Това е истина! “ е разгледан в неговата де-контекстуализираща тенденция, целяща една абстрактна универсалност чрез забраната на актуалните препращания, то в последния си мащабен труд, „Силите на речта. Радикална прагматика“, Вацов се съсредоточава и върху продуктивната мощ на прекъсването – актуалното прекъсване чрез явяване на сингуларна позиция, което има мощта да преориентира “курса на нещата”: да модифицира онтологическия релеф на света.

Перформативното заявяване на позиция на субекта неизбежно произвежда *ефект на истина*, който, имайки събитийни основания, същевременно прекъсва случайността. Да кажем така: проблематиката на истинното твърдение тук се преработва като проблематика на утвърждаващото действие. А всяко утвърждаващо действие по необходимост има като хоризонт на своя курс *утвърждаването* на субект като субект-в-истината, субект, който трябва да устои в своите *решения*. А утвърждаването, знаем от Ницше, неизбежно е превъзможване. Съзнавам риска от свръхинтерпретация на тезата на Вацов. Но неговата теза е изградена така, че да удържа риска и тягата на крайни

тълкувания. Тя изгражда силен вътешен авторегулативен механизъм, който е много повече от автореференциална деконтекстуализация: той е действителен *метаперформатив*. Действително, за да надскочи риска от лошата безкрайност на перформатива, Вацов достига до формулирането на ново понятие, което определя като *метаперформатив*. Метаперформативното измерение на перформатива разкрива действителната му трансформативна сила. Чрез него микросуверенните субектни „поемания на курс“ (понятие, което Вацов развива последователно в последния си труд, но което се появява още в по-ранни съчинения, напр. в „Това е истина!“) – се отнасят към действителността актуално, тоест подчинени са на изискването за актуална съгласуваност. Но тази актуална съгласуваност, за разлика от кореспондентните теории на истината или нормативните регулации на дискурса, означава и активно трансформативно действие.

Утвърждаващият философ

Така Димитър Вацов, утвърждаващият философ, утвърждава последователно своята философия на утвърждаването. Какво представлява онтологията на утвърждаването, или утвърждаващата философия? Философията на утвърждаването извежда енергията, афирмативното утвърждаващо действие на преден план. Така, в противовес на ред крипто-месианистични или квази-религиозни философски утопии от последния век (чиито съвременни стожери са все по-доближаващи се до поп-философията, или откровено застинали в нея, някога оригинални съвременни мислители като Славой Жижек или Джорджо Агамбен), Вацов прави нелекият избор да защити – *сложно* – именно това, което не една философска докса се е опитвала да привилегирова *просто* – енергията, действието, активността, актуалността, силата. Противно обаче и на нагласата на фордисткия философски ентузиазъм, Вацов добре съзнава сложността на тези понятия и тяхната хилядолетна обремененост. И все пак той прави избор в тяхна полза. А подобен избор означава ни повече ни по-малко това: те да бъдат преосмислени из основи, *пре-утвърдени*. Утвърждаването е възможно единствено като преутвърждаване, но като едно непрекъснато преутвърждаване, тоест като едно *устояващо* действие: като утвърждаване, което *устоява*. (Последната формулировка представлява пряк израз на концептуалната и философска близост, съмишленичество, да не кажа съзаклатие между Вацовото понятие за *утвърждаване* и понятието за *устояване*, което развивам паралелно през последните десетилетия.) Преутвърждаването на утвърждаването е онтологическата схема на радикалната прагматика, разгърнатата от Вацов в последния му машабен труд, „Силите на речта“. В него философът на утвърждаването разгръща нов смел, рискован, трансформативен – радикален – курс през

установения понятиен релеф на понятийния метаезик на философията на езика, който достига до изискването за онтологическо утвърждаване.

Курсът на Вацов

В последната книга на Вацов изискването за онтологическо утвърждаване е определено като „нов реализъм“: „Новият реализъм, за който се застъпвам, предполага да се опитваме на място да хванем, да удържим, понякога дори да наложим курс на нещата.“ („Силите на речта“, с. 264). Семантичната потенция на думата „курс“, която неслучайно придобива средишна понятийна значимост в последния труд на Димитър Вацов, е богата, да не кажа неизчерпаема. *Cursus* означава на латински „бяг“, но и „течение“; „бързина“, но и „направление“, „посока“; ход, но и „пътуване“, „пътешествие“; „стремеж“, дори „борба“. *Курсът* е важен термин и в мореплаването (*cursum expectare* – „очаквам попътен вятър“¹) – а мореплаването е значима практика за Вацов, която го зарежда с нови идеи и неочаквани образи. И така, *курсът* може да е трансконтинентален, може да е курс към неизвестни брегове или към пределна *Terra ultima*. Но той може да е и реене из архипелага, *курсът* като удоволствие от самото реене. Твърдост в курса, лекота на хода. *Курсът* е пътешествие и стремеж, преход през бурни морски талази, но и през огледални езерни води. Той е решение, но не изличава хоризонта и пространството, което се разстила пред него.

Сега, хоризонт

Твърдостта, и същевременно лекотата, бързината, светкавичната енергия на потенцията, са онтологически качества, в които Димитър Вацов вярва. Твърдостта е лекота: така чета днес Вацовото понятие за *утвърждаване*. В няколко свой скорошни, все още непубликувани вдъхновени и вдъхновяващи текста, Вацов подема фигури, които утвърждават именно тази лекота, тази мощ на лекото, която е твърдостта, твърдостта на *у-твърждаването*.

Но тези философски качества са и човешки качества, а това е рядка ценност в днешния свят на философията. Всестранната дейност на Димитър Вацов представлява непрекъснато утвърждаване на нови форми на утвърждаване: философско, лично, общностно, сингуларно. Утвърждайки философски етос, Вацов утвърждава и форма на

---

¹ Вж. Михаил Войнов и Александър Милев, „Латинско-български речник“, Второ изд., „Наука и изкуство“, София, с. 169.

човешки етос. Винаги твърд в утвърждаването на позиции, Митко е пример за лекота на разбирането – лекотата, с която разбира; пример за отвореност, за неподправеност, за приятелска отзивчивост и щедрост – качества, които са и отношение към света.

И днес, когато поводът го позволява (поради присъщата скромност на Митко не можем да му натрапим думата „изисква“ – „поводът изисква“), всички ние, които сме имали щастието да бъдем зареждани както от утвърждаващата сила на философията на Димитър Вацов, така и от неговите човешки дела, да бъдем подкрепяни от твърдостта и лекотата, с която той утвърждава и за другите, можем да кажем от сърце, както с радост ще кажа аз, сега:

Благодаря ти, Митко! Нека утвърждаващата сила на философията ти устоява и расте!